

УДК 392. 51 (=161. 2) (477. 7)

Валентина ТЕЛЕУЦЯ

ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД УКРАЇНЦІВ ПРИДУНАВ'Я

У розвідці простежується еволюція весільного обряду українців південного регіону. З'ясовуючи особливості весільної звичаєвості Придунав'я, автор відзначає тенденцію до скорочення дійства та використання «чужоетнічних» елементів у цьому циклі.

Ключові слова: *весільний обряд, ініціація, етнос, лімінальність, символи родючості, весільні пісні.*

Історичні умови заселення півдня України, особливості соціально-культурного розвитку, змішаний етнічний склад населення – це ті важливі фактори, які позначалися на локалізації специфіки його традиційно-побутової культури.

Переселенський український рух на південь відбувався, головним чином, із Лівобережної України та Правобережжя (Поділля, Волині) і частково зі Слобожанщини. Найбільш численну групу населення становили переселенці з Полтавської, Чернігівської та Київської губерній. На півдні України селилися і вихідці з Польщі, Чехії, Сербії, Греції, Албанії. Сюди направлялися переселенці з колишніх турецьких володінь на Балканах тощо.

Еволюція українського весільного обряду південного регіону характеризується двома основними особливостями: з одного боку, це певна консервація форм, елементів обряду ареалу, із якого переселилося українське населення, з другого – це різнобарвна мозаїчність різних етнічних традицій і спільне взаємопереплетення їх. В результаті тривалого спілкування українців із різноетнічним населенням виробився своєрідний локальний комплекс обряду. Весільний цикл обрядодій і фольклор, що їх супроводжує, виконує не тільки комунікативну функцію, а й знаково-символічну (молічну). В ньому відображаються закономірності, котрі наближають його до

мови, до парадигматичності, тобто побудуванні концептуального стрижня (ядра) – інваріанта та його варіацій, в якому відбивається чисельність, варіативність бачення світу через просторову трансформацію ідеї. С. Грица говорить про те, що міжетнічну систему зв'язків можна розглядати як систему дотичних і перетинаючих кіл. Центр (ядро) тяжіє до збереження домінантних нормативних ознак культури. При периферії кола під впливом іноетнічного середовища створюються мобільні ділянки найбільш сприятливі до запозичення іншого¹.

В дослідженні фольклору, зокрема весільного циклу українців, в етнічно змішаних районах, яким є Придунав'я, потрібно враховувати різні рівні фольклорних зв'язків етнічних спільнот регіону:

1. Біо-етнолінгвістичні:

- а) генетична й мовна спорідненість між собою;
- б) генетично близькі та мовно різні;
- в) генетично й мовно неспоріднені.

2. Регіональною ознакою фольклору Придунав'я є добре збереження весільного обряду у всіх етносів і чисельної кількості пісень, які супроводжують це дійство.

Український весільний обряд в Придунав'ї набув суттєвих рис: з одного боку, він відтворює у свідомості людей типові пісні весільного циклу центральних районів України, тобто зберігає національну забарвленість і ознаки українського обряду; з другого – в дечому набуває специфічних рис, коли існування поруч кількох етносів обумовлює використання окремих деталей з обряду іншого етносу регіону (молдавського та гагаузького весілля тощо).

Весільний обряд в Придунав'ї містить у собі чимало елементів ініціаційних обрядів, переважно реліктового характеру. Так, наприклад, перехід з однієї соціально-вікової групи в іншу неможливий без обрядового виходу із «впорядкованого світу». Невпорядкованим простором у давньослов'янських ініціаціях виступав ліс, де знаходився особливий табір, у якому проводилися ініціації. Це середовище уявлялося, як «той» світ, а сама ініціація осмислювалась як ритуальна смерть з наступним новим народженням уже в новому статусі². Ритуальна смерть ініціацій є основною подією центральної, так званої лімінальної (від лат. *limen* – поріг) або порубіжної фази

¹ Грица С. И. Парадигматическая природа фольклора. Принципы идентификации вариантов // Народные песни. Проблемы изучения. – Л., 1983. – С. 47–58.

² Левингтон А. А. Инициация и мифы // Мифы народов мира. – М., 1980. – С. 5–46.

ініціації, яка відділяє дитячий стан ініціанта од дорослого. Згадки про ліс – місце, де колись відбувалися ініціації дівчат, містять в обрядовій весільній поезії Придунав'я. Нерідко «ліс» у пісні замінюється або поєднується з «чистим полем», полем: «*Ой були ми в полі / В зеленій діброві / Загубили дівку / В хрещатім барвінку*»¹.

Як відзначають В. Іванов і В. Топоров, «чисте поле» у фольклорі виступає еквівалентом «лісу», який наречені долають за допомогою коня, або іншої тварини тощо, адже коню в міфології індоєвропейців відводилося дуже важлива символічна роль як перевізника з «цього» світу на «той» світ і назад. Причому така роль присутня не тільки в юнацьких чи чоловічих, але й жіночих ініціаціях².

Під час весільного обрядодійства в Придунав'ї поїздка нареченого за молодою відбувається на конях – «Риссю кониченьки»³.

Натомість наречена, імітуючи звичай сватання дівчат до парубків, співає: «Сама коні запряжу»⁴.

Обряд ініціацій в різних своїх проявах в своєму реліктовому вигляді зберігається в окремих своїх головних символічних показниках в Придунав'ї досить добре, адже знаходять своє продовження в обрядовому дійстві.

Так, наприклад, обряд «викупування дружком коня», що мав місце у весільному церемоніалі. Кінь як перевізник на весіллі виступав об'єктом дійства, тому займав певне місце в обрядовому комплексі. Центральною подією лімінальної (порубіжної) фази ініціації є символічна смерть ініціанток. Вона проявлялася в їх ізоляції від громади (символічному перебуванні на «тім» світі), у різних заборонах, що стосувалися істот «мертвих», ритуально нечистих. Такі заборони-табу, що накладалися на наречену під час весілля, були пов'язані з її ритуальною нечистотою та вказували на символічну смерть. На думку М.Новикової, в символіці простору одне з найстародавніших і найважливіших зіставлень (можливо, навіть, найдавніших) – простір «свій» / «чужий».

Зіставлення це ще частково «долюдське», загальнобіологічне. Воно знайоме не тільки тваринному світу, але і світу рослинному (поняття «біоценоз»). Вся жива природа розкреслена тисячами іноді невидимих, але стійких меж на «свої» – для кожного її роду і виду

¹ Весільні пісні / Упоряд. М. Мишанич. – Львів, 1992. – 88 с.

² Іванов В. В., Топоров В. Н. К символике коровая в связи с происхождением коровайного обряда // Іванов В. В., Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей. Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов. – М., 1974. – 342 с.

³ Весільні пісні / Упоряд. М. Мишанич. – С. 175.

⁴ Там само. – С. 185.

– зони. У людини ж з факту природного це зіставлення свого/чужого простору стало фактом культури: міфу, ритуалу, релігії, фольклору, пізніше літератури.

Тисячоліттями «свій» простір роду-племені визначали природні межі. Зовнішні – перешкоди для подальшого переміщення (ліс, гори, річка (море), болото, пустеля). Внутрішні – кровні зв'язки, спорідненість по крові, відділяючи чужаків від своїх. Характерно: щоб символічно виразити таку єдність природно-територіального («своя земля») і соціально-біологічного («свій рід»), древні повинні були дійти ідеї тотема. Тотем – це міфічний звір, рослина або предмет, породження цієї осі землі і її природи – і, одночасно, прародитель цього, конкретного роду. Поза просторовою співвіднесеністю ні космологічні зв'язки з природою, ні споріднені зв'язки між людьми не мислилися і не відчувалися. Повинні були пройти тисячоліття, щоб з'явилися нові, надродові і надтериторіальні взаємостосунки, а в духовному плані – т.з. світові релігії (для Європи – християнство), з їх розумінням «свого» як вселенського і загальнолюдського.

Опозиція своє/чуже з самого початку переживалася і осмислювалася людиною з погляду норми/відхилення від норми. Норма – все «своє»; антинорма (або повна відсутність норми, хаос) – все, що знаходиться за межами «свого», все «чуже». Власне кажучи, символіка «свого» простору і призначена обгородити, відгородити, викроїти з аморфного Хаосу ділянки Космосу: впорядкованого світу.

Звернемо на це особливу увагу. «Чужий» простір сприймається древніми спочатку як абсолютна анормативність – хаос. Така, мабуть, найбільш архаїчна стадія. За нею йде стадія друга: коли «чуже» ототожнюється з антинормою. Тепер уже і за не «нашим», «чужим» простором признається якась норма, проте норма «перекінута», зворотна, «неправильна». «Чужий» світ, робиться антисвітом: антиподом світу «свого». Ця глобальна опозиція свого/чужого членується і конкретизується в дрібніших опозиціях.

Якщо «свій» світ – це світ людський, то «чужий» – світ нелюдський: житло природних стихій, чудовиськ, звірів, нелюдей (духів, богів, нечисті і т.п.), в пізнішій фантастичній літературі – світ «розумних» машин або інопланетян. Якщо «свій» світ – світ живих, то «чужий» – світ неживих (душ нащадків, що ще не народилися, або вже померлих предків; недарма два ці варіанти «чужого світу» в багатьох релігіях і міфологіях змішуються). Якщо «свій» світ – окультурений, то «чужий» – простір дикий або «варварський».

Якщо «свій» світ – це світ свого роду, народу, віросповідання, то «чужий» – простір іногородців і іновірців. Аналогічно: якщо «свій» світ визначається за ознакою географічною, державною, становою і т. п., «чужий» – негайно набуває вигляду чужих земель, чужої держави, стану і т. д.

Нарешті, якщо «свій» світ – це «поцюдстороння» реальність, дійсність, то «чужий» – царство «потойбічного», «ірреального»: сну, марень, примар, бачень, спогадів, передчувань і праобразів майбутнього, марення, кошмару, безумства і т.п.

Отже, в будь-якому символічному просторі культури і літератури обов'язково є «свій» світ і «чужий». Але і «свій» герой (і навіть своя річ), потрапляючи в «чужий» простір, може заразитися іномірієм, увібрати в себе його властивості. Тому всяка людина або річ, що побували в чужому світі, стали контакторами з ним (медіаторами, тобто посередниками), завжди знаходяться для традиційної свідомості під підозрою і вимагають спеціальних очисних обрядів і випробувальних термінів, поки не зробляться знов і сповна «своїми»¹.

В українській весільній обрядовості Придунав'я простежуються ознаки ініціальної лімінальності нареченої – її причетності до потойбічного світу. Однією з таких є в Придунав'ї заборона торкатися молоді. Так, коли молодий з поїздом прибуває за нареченою, брат, заводячи молоду до хати, тримається за хустину в її руці. Дружко, виводячи молодих танцювати в сіни чи у двір, також тримає їх за хустку. Так вчиняє й молодий та свекри після прибуття весільного поїзду. Після того як молоді зайшли до хати, мати нареченого заводить їх за стіл, рухаючись проти ходу сонця.

Ще однією ознакою ініціальної лімінальності є те, що молоді в хаті нареченої і після прибуття в дім молодого, за вечерею, на відміну від усіх присутніх не їдять. Це теж вказує на збереження релігійних ознак їх зв'язку з потойбічним світом, оскільки за фольклорно-міфологічними уявленнями мертві не вживають їжі живих.

Важливими символами лімінальності молоді, як істоти, що знаходиться на грані світів, є у весільній обрядовості калина й барвінок. На весіллі ягодами калини прикрашають шаблю, коровай, гільце. Цей звичай не набув поширення в Придунав'ї, хоча в окремих селах, як с. Шевченково, калину і барвінок використовують як символ перехідного стану молоді (від життя до смерті і навпаки).

¹ Новикова М. А., Шама І. Н. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале «Вечеров на хуторе близ Диканьки» Н. В. Гоголя и их английских переводов): Учеб. пособие. – Запорожье, 1996. – С. 7–8.

На це звертав увагу ще М.Костомаров, він зазначав, що вони використовуються українцями у відповідних перехідних обрядах. Так, барвінок – це «таємничий символ переходу від одного стану життя до іншого» заміжного...¹.

Окремо заслуговує на увагу мотив переправи нареченої через воду (ріку, море), або її загибель, що широко використовується у весільній поезії українців, і має місце обрядовій поезії Придунав'я.

Фольклорний мотив переправи через річку (море) чи потопання в ній є важливим ініціативним символом переходу дівчини в новий стан, ознакою проходження нею порубіжної фази ініціації. Цей мотив часто трапляється у весільній поезії. Характерно, що дівчину, яка потопає у морі, відмовляються рятувати рідні батько і мати, її рятує наречений. Мотив переправи нареченої через річку чи загибелі в ній, розуміється як майбутній шлюб.

Особливістю жіночих ініціацій українців є те, що в них, на відміну від головних посвячувальних обрядів, центральне місце відводиться на випробування сили, витривалості, мужності й підготовки «до того, щоб дарувати нове життя». Відповідно до цього під час лімінальної фази в жіночих ініціаціях важливу роль відіграють символи родючості. В українському весіллі Придунав'я символіці родючості теж належить чільне місце.

Найпоширенішим символом родючості у весіллі Придунав'я виступає хліб, оскільки жінка традиційно символізує плодючість землі. Ці ремінісценції втілені в такому обрядовому печиві, як коровай, калачі, якими обмінювалися і які ставили біля постелі молодих. Саме калач символізував перехід молодої з однієї сім'ї в іншу (над головою молодої ламали калач на дві половини, що означало «відломлення» молодої від батьківської родини; друга половина калача залишалася в руках молодого, і це символізувало перехід молодої до його родини – с. Першотравневе Ізмаїльського р-ну), снопах та соломі, із яких робили шлюбну постіль чи перев'язували сватів, зерна, що ним обсипали молодих, житніх колосках і зернах, які підкладали під кожуха на посаді молодих, а також обрядовій каші, яка виступає дуже важливим символом під час весілля.

Символом родючості виступає також дійство розбивання горщика, який у традиційних народних уявленнях співвідноситься з людиною. У весільному обряді це мало символізувати втрату нареченою дівоцтва, а в ширшому понятті – майбутню родючість

¹ Костомаров М. Славянская мифология. – К., 1994. – С. 20–26.

жінки. Цей обряд також побутує в Придунав'ї, зокрема в Кілійському районі, а в дещо в видозміненому вигляді – в усьому регіоні (розбивають келихи, тарілки). Більше того, треба звернути увагу, що у багатьох первісних народів однією з головних дій жіночих ініціацій була дефлорація дівчат (позбавлення цноти). Тому можна припустити, що цей звичай вказує на побутування обрядової дефлорації як складової жіночих ініціацій у давніх слов'ян.

Ще одним символом родючості на Україні виступає піч, оскільки вона в контексті символіки жіночих ініціацій, пов'язана з вогнем і місцем в аспекті родючості. Піч – материнський символ, культове місце в оселі, біля якого відбувалися різні ритуальні дійства. Це утроба матері-землі, в якій елементи досягають своєї зрілості. Існують паралельні уявлення про «перепікання» немовлят за допомогою їх символічного приміщення в піч; у казковому сюжеті про Бабу-ягу, що садить героя в піч, очевидно, відображаються стародавні обряди ініціації.

У структурі житла піч є одним з головних елементів, центром домашнього світу; звідси значення виразу «сімейне вогнище». У слов'ян піч виступала оберегом. Біля печі давалися клятви, укладали договори, туди ховали (від псування) молочні зуби дітей; під піччю, за давніми уявленнями, мешкав головний покровитель дому – домовик. «Піч – це начало начал (пор. «танцювати від печі», в значенні «робити як прийнято, за звичною схемою»¹). Таке пошанування печі пов'язане, очевидно, з перенесенням на неї ролі родинного вогнища. Усі магічні дії, які виконує біля печі молода, хоча при цьому й використовуються різні предмети (курка, хліб, дрова, зерно), виступають, на думку С. Кагарова, пережитком гіластичних, умилюючих обрядів, які первісно мали на меті зближення невістки з домашнім божеством жениха. Адже, за уявленнями культу предків, піч і її частини заселені духами, які, якщо їм догоджати, сприяють господарству. З обрядовою метою використовувались і предмети, які мають безпосереднє відношення до печі: кочерга, рогачі, заслінка від печі й навіть сажа. На думку М. Нікольського, всі вони можуть вважатися символами духу предка, що живе у печі чи вогнищі². Так, зокрема, в Придунав'ї і сьогодні під час весільних обрядів із піччю пов'язується чіткий ряд ритуальних дій.

¹ Словарь символов и знаков / Авт.-сост. Н. Н. Рогалевиц. – Мн., 2004. – С. 316.

² Никольский Н. Происхождение и история белорусской свадебной обрядности. – Минск, 1956. – С. 64–65.

Свати, щоб заручення було щасливим, тримали в кишенях шматочок цеглини, виламаной з печі (це є обов'язковою умовою болгарського обряду сватання, але використовується і іншими етносами регіону). Піч присутня у всіх частинах шлюбного ритуалу. Вона – один із найбільш вивчених його об'єктів. На думку М. Сумцова, з нею, як місцем перебування вогню та домовика, пов'язані певні обрядодії. Вогонь як чоловіча, активна і нематеріальна стихія протиставляється воді і землі і зближується з повітрям в здатності символізувати духовні і божественні явища.

Сакралізація вогню обумовлена його чудесними, в розумінні архаїчної свідомості, здібностями: знищуючи рослини, він перетворює їх на речовину, що удобрює землю; яскраво світить вночі, може бути перенесений з одного місця на інше; якщо його постійно живити, знаходить вічне життя; при кремації відділяє тіло від душі; відгонить хижих тварин і комах, які викликають хвороби. Вогонь вважається персоніфікованою, одухотвореною, живою силою: він стрімко рухається; пожираючи все живе, залишається голодним; він харчується і росте, перетворюючись на гігантське полум'я; будучи червоного кольору, він уподібнюється людській крові; жар вогню схожий з теплом людського тіла. Вогонь постає і як небесний, і як земний за своїм походженням: він сходить на землю разом з блискавкою. В цілому вогонь наділяється амбівалентною символікою, подібно воді. Вогонь – грізна і небезпечна стихія; проте приборканий і поставлений на службу людині вогонь печі – це символ сімейного благополуччя і миру; він очищає і захищає, відвертає зло. Вогонь протистоїть воді, але і тісно пов'язаний з нею: він магічним чином відгонить дощ, але також своїм димом привертає дощові хмари під час засухи.

У традиціях з розвиненим культом предків вогонь (як і інші блага) вважається принесеним із потойбічного світу (як в Східній Африці). Довгий час добування вогню тертям розглядалося як сексуальний акт, особливо в Східній і Південній Африці, Індії, Індонезії і Мексиці. У космогонічних міфах даяків з Борнео вогонь походить від тертя ліани (чоловік) об дерево (жінка), яке розглядається як злягання. Добування нового державного вогню в імперії Лоанго (Західна Африка) супроводжується публічним статевим актом¹. Таким чином, вогонь в печі може символізувати поєднання двох начал – жіночого, печі, і чоловічого, вогню. Саме цим пояснюється традиція, яка характерна для болгарсько-українських і

²⁰⁷ Словарь символов и знаков. – С. 275–279.

українсько-болгарсько-гагаузьких сіл регіону, розпалювання вогню в печі в період проведення сватання, оглядин та інших обрядодій.

Отже, піч і всі речі, які належать до неї, характеризуються лімінальною семантикою.

Символом родючості в Придунав'ї виступає також курка, а часом півень, півень зв'язується з сонцем, вогнем, відродженням. Він виступає в якості символу світанку, пробудження, активності, пильності. Вважається, що світанковий спів півня відгонить нечисту силу¹. Своєрідне принесення курки і півня у жертву мало місце під час весілля.

Головною подією постлімінальної фази було нове народження ініційованої в новій якості. Важливими проявами його була реальна зміна зовнішнього вигляду зачіски, головного убору, одягу. Одягання очіпка, покривання голови накидкою і зав'язування хусткою – такі були обов'язкові дії на завершальних етапах весілля і в Придунав'ї.

Таким чином, дозволимо собі виділити основні характерні риси давньослов'янської жіночої ініціації, які простежуються на реліктовому матеріалі традиційних весільних обрядів українців і побутують у весільній звичаєвості Придунав'я:

1) ритуальне відокремлення і ізоляція ініціанток від суспільства в потаємному місці;

2) ліс (поле) як місце проведення ініціацій і відповідність його «потойбічному» світу, проходження межі між світами на річці;

3) ритуальне подолання межі між світом людей і «потойбічним» світом за допомогою коня;

4) символічна смерть ініціанток, їх ритуальна нечистота під час перебування в «потойбічному» світі лісового табору; символами цього є різні заборони, табу та спілкування живих людей з ініціантками, а також ягоди калини й барвінок;

5) символіка родючості жінки, характерна для лімінальної (порубіжної) фази ініціації, зокрема, для східних слов'ян це хліб у різних видах, діжа, піч, курка і півень, прядіння і ткацтво та їх атрибути;

6) ритуальна дефлорація дівчат;

7) «нове народження» після проходження лімінальної фази ініціації, яке проявлялося в реальній зміні зовнішнього вигляду (зачіска, головний убір, одяг).

Українське весілля в регіоні починається також із сватання. Юнак разом з батьками й сватами відправляється в дім дівчини, щоб

¹ Словарь символов и знаков. – С. 314–315.

визначити, чи згодні батьки віддати за нього свою доньку. В разі позитивного рішення дівчина виносить рушник, з чого і починається весільне дійство (цей традиційний український звичай набув поширення і в гагаузькому весіллі, має назву «нышан через»).

Запрошуються друзі, дівчата, які співають відповідно до моменту пісні:

«Ріж мати китайку, / Стели стіл та лавку» (с. Шевченко, Слободян Т.П.). З'являється ще один символічний образ – лавки (лави). Лави за символічним навантаженням відносимо до групи символіки житлового простору, які, на противагу печі, є периферією житла, водночас зв'язують організують внутрішній простір. Периферійне положення лави наділяє поведінку особи, що на ній знаходиться, властивістю знаку. Так, дівчина (молода), яка намагалася висловити своє негативне ставлення до шлюбу, сиділа на лаві (болгарський обряд).

У вертикальному просторі хати лава ніби розділяє низ і верх. Різні моменти дійства містять натяки на необхідність ізолювати ритуально задіяних лімінальних та сублімінальних осіб від контакту з землею. З цим, зокрема, пов'язане пересування по полотну, інших тканих виробах, ставання на рушник. Ця ж семантика зберігається і у моменті, коли дружки стоять на лаві із запаленими свічами, у ритуальних танцях, які виконують практично всі учасники весільного дійства. В ряді сіл Кілійського і Ізмаїльського районів всіх гостей весільного дійства просять перескочити через лавку, яка поставлена на порозі дому. На другий день весілля гостей зустрічають біля входу у двір, який перегороджений столом і тільки після виконання певних ритуальних дій – поїдання калача з медом і вином з перцем – дозволяється пройти далі. Верхня частина житлового і сакрального простору пов'язана з категорією «чесності» (незайманості) молодих, як вияву духовної чистоти. Для очищувальних дій «нечесним» молодим слід було пролазити під столом. В цьому випадку гості могли відмовитися від частування калача з медом, тим самим висловити свій осуд молодим. Оскільки ми знаємо, що мед виступає як уособлення вищої мудрості. В індуїзмі існував обряд: зразу після народження дитині давали трохи меду, щоб вона росла розумною. В орфічній традиції мед також символізував мудрість. Частий образ міфології і фольклору – джерело меду. «Земля, що тече молоком і медом», – образ благословенного плодоріддя і процвітання. Нарівні

з молоком, мед є одним з найбільш розповсюджених продуктів харчування в культурах, які не знали землеробства. Він нерідко наділявся сакральним статусом; вважалось, що мед і медові напої – це їжа богів (в християнській традиції – їжа святих-пустельників), оскільки він використовувався для жертвопринесень, то виступав як уособлення крові. В «Едді» викладено міф про «мед поезії», священний мед-аналог соми в індійській міфології, що дає силу, шаманський екстаз, творче натхнення і мудрість, поновлення життєвих сил. Цей мед циркулює по стовбуру світового дерева, забезпечуючи оновлення світу.

Найдавніший пласт весільних пісень генетично пов'язаний з обрядами і, розкриваючи символіку цих обрядів і дій, підсилює не тільки магічну функцію, а доповнюється зразками, що відбивають індивідуальну психологію, створюють настрої присутніх під час дії, що добре доводить ця пісня.

Класичне українське весілля має досить багату структуру, тематичну і навіть жанрову палітру¹, але в Придунав'ї відбувається тенденція спрощення традиційного циклу в цілому, поширена дифузія пісень з піснями інших етносів, наявність варіативності тощо.

Весільні пісні в Придунав'ї описують не тільки те, що відбувається в обряді, вони характеризують обряд як дію на рівні конкретної події і як значимий текст, співвідносячись безпосередньо із семантикою обрядових елементів.

Свати та батьки дівчини обмінюються подарунками, крім того свати повинні обов'язково мати добре біле вино, яким вони пригощають родичів дівчини (звичай запозичений з гагаузького та болгарського обрядів). Символіка вина амбівалентна. З одного боку, вино, особливо червоне, символізує кров і жертвопринесення; з другого боку, воно дарує радість і божественний екстаз. Вино виступає символом радощів життя в єгипетській, вавілонській і близькосхідній традиціях.

Під час сватання наречений і наречена сидять поруч біля столу і також беруть участь в розмові (в гагаузів молодята не беруть участі в розмові). На плечі дівчини накинута хустка, котру вона сама вишивала (нею пов'язують голову після весільного свята, що означає прощання з дівочтвом). Дівчина обов'язково після закінчення сватання дарує своєму коханому сорочку або рушник власного виробу

¹ Весілля: У 2-х кн. / Упоряд. текстів, приміт. М. Шубравської; упоряд. мелодій і вступ. ст. О. Правдюка. – К., 1970. – Кн. 1–455 с.; Весілля: У 2-х кн. / Упоряд. текстів, приміт. М. Шубравської; упоряд. мелодій О. Правдюка. – К., 1970. – Кн.2. – 479 с.

(традиція існує у всіх етносів Придунав'я). Цікаво також, що обрядові пісні використовуються під час випікання весільного короваю, яке здійснюють жінки з благополучних сімей (традиційний український звичай існує і в Придунав'ї). У гагаузів також випікають весільний калач «босча» та ритуальний хліб «хамур» жінки заможних сімей.

Весільний обряд в Придунав'ї, котрий розкривається через тричленний комплекс життя – смерть – народження (нове життя) має сьогодні особливе значення. Він у досить своєрідній формі відтворює прагнення людей до зв'язку людини і природи, що зумовлює його функціонування сьогодні. Використовуючи в першу чергу естетичну функцію, він також має мету забезпечити спадкоємність традицій поколіннями, впливає на етнічну свідомість людей. Архетип поля, землі зберігається в підсвідомості українців, зумовлює їх життя в сьогоденні, бо кожна людина засвоює образи зовнішнього світу у формах своєї самосвідомості. Всі ці поняття пов'язані, тому дуже важливо, хто випікає його, адже таким чином забезпечується заможність і добробут новоствореній сім'ї тощо.

В день весілля в Придунав'ї подружки нареченої вдягають її у весільний одяг, вона при цьому плаче та примовляє. Обличчя дівчини накрито фатою до того часу, поки наречений не приїде та не викупить наречену, отримавши право дивитися на неї (у гагаузів весільний одяг допомагає вдягнути мати нареченого, дівчина при цьому три рази намагається його скинути, в українсько-молдавських селах весільне вбрання допомагає одягнути нанашка – кума).

Весільне застілля, звичайно, відбувається в будинку нареченого. Подружжя зустрічають хлібом-сіллю куми (нанашули, нанашки; в Центральній Україні – вінчальні батьки, які пізніше стають хрещеними батьками їх дітей), батьки. При цьому коровай ламається над головою хлопця на дві частини: перша – для нареченої, друга – для нього. В деяких селах, так званих змішаних, набуває поширення гагаузський звичай, коли дівчина кидає яблуко своєму нареченому, якщо він спіймав його, то життя їх буде в любові та в злагоді, а якщо воно впаде на землю, то це невдалий шлюб. Яблуко – символ досконалості (через свою округлу форму), краси, божественного дару. У біблійній традиції яблуко вважається атрибутом раю до гріхопадіння і через це виступає символом радості.

Оскільки круглі форми асоціюються з жіночим началом, яблуко одержує сексуальний підтекст; формою воно схоже з жіночими

грудьми (пор. у грецькій міфології яблуко Паріса з написом «прекрасніший»). В зв'язку з цим яблуко може тлумачитися в розширювальному плані як образ земних бажань¹.

Весільне свято в українців Придунав'я супроводжується різними традиційними звичаями, серед них такий – одружена пара повинна їсти з однієї тарілки, досить часто їдять з однієї ложки, молодий повинен постійно поратися біля нареченої тощо. Набув сенсу саме в цьому регіоні звичай, коли куми вручають молодятam півня та курку на підносі з грошима для того, щоб вони жили в добробуті та злагоді.

Обрядовий весільний цикл українців в регіоні відтворює собою автохтонні зв'язки з центральними районами України. Але поруч з тим він забарвлений і регіональними рисами. Усе це – наслідок взаємодії з іншими етносами, в першу чергу, болгарськими, гагаузькими тощо, що в окремих деталях досить суттєво відрізняє його від материнського центру.

Таким чином, весільний обряд в Придунав'ї існує в трансформованому виді, має тенденцію до скорочення мотивів, відмічається дифузиею весільних пісень в обряді, що зумовлює використання елементів іншого етносу в цьому циклі.

У весільному комплексі українців в Придунав'ї, як і в інших етносів краю, простежується тенденція до скорочення дійства, відбувається певна трансформація сюжету (загальна риса всіх етносів, хоча і зберігаються основні етапи його розвитку).

Валентина ТЕЛЕУЦЯ

СВАДЕБНИЙ ОБРЯД УКРАЙНЦЕВ ПРИДУНАВЬЯ

В статье исследуется эволюция свадебного обряда украинцев южного региона. Выясняя особенности свадебных традиций Придунавья, автор выделяет тенденцию к сокращению действия и использование «чужоэтнических» элементов в этом цикле.

Ключевые слова: *свадебный обряд, инициация, этнос, лиминальность, символы плодородия, свадебные песни.*

¹ Словарь символов и знаков. – С.497.

Valentina TELEUTSA

THE WEDING CEREMONY OF UKRAINIANS IN DANUBIAN TERRITORY

The evolution of wedding ceremony of Ukrainians of Souther region is investigated in this article. Clearing the peculiarities of wedding traditions of Danubian territory the author underline the tendency to shortern actions and usage of strange ethnic elements in this cycle.

Key words: *wedding ceremony, initiation, ethnic, liminalisation, symbols of fertility, wedding songs.*

Польова кухня (зварити обід у горах та ще й під дощем – справжня наука)